

УДК 726

**ЙМОВІРНИЙ ВИГЛЯД ДАВНЬОРУСЬКОГО ХРАМУ
ПРЕОБРАЖЕННЯ ГОСПОДНЬОГО У СЕЛІ СПАСІ
(ЗГІДНО З ВІДОМИМИ АРХІВНИМИ, ІКОНОГРАФІЧНИМИ
ТА ГІПОТЕТИЧНИМИ МАТЕРІАЛАМИ)**

**PROBABLE APPEARANCE OF THE ANCIENT RUS
TRANSFORMATION CHURCH IN THE VILLAGE OF SPAS
ACCORDING TO KNOWN ARCHIVE, ICONOGRAPHIC
AND HYPOTHETICAL MATERIALS**

Keywords: reconstruction, view, church, ancient Rus architecture, monastery, Savior, cross-domed church.

Ключові слова: реконструкція, вигляд, церква, давньоруська архітектура, монастир, Спас, хрестово-купольний храм.

---

*Ph.D., Associate Professor of Design and Fundamentals Department,
Lviv Polytechnic National University, Lviv*

канд. арх., доцент кафедри дизайну та основ архітектури, Національний університет «Львівська політехніка», Львів

<https://doi.org/10.23939/sa2024.01.183>

Abstract

The currently available materials are outlined and systematized, which can serve as the basis for a proposal to reproduce the original appearance of the now defunct Church of the Transfiguration in the village. Spas in the Sambir region, which are divided into historiographical, hypothetical and reflective. Value levels of the mentioned materials were determined based on the method of mutual agreement. Repetitive data on the architectural features of the building are considered more reliable. Further, this method was developed in the first stage of crystallization of the reproduction concept – a critical analysis of available materials. The next stage was the selection of data for reproduction, which is divided into historiographic, interpolation and architectural data. In particular, the peculiarities of the light context of the creation of the monument are emphasized, which falls on the day of the spread of Eastern Christian mystical practices related to the concept of Hesychasm. Therefore, attention was paid to the experience of the contemporaneous sacred construction of the Byzantine area. On the basis of the preparatory works carried out above for the complex scientific analysis of the available materials, a proposal was determined for the reproduction of the appearance of the primary building of the Transfiguration temple in the village. Spas in Sambir region. The following characteristic features have been determined for it: brick masonry with stone inserts and a stone foundation, the presence of a central recess on each of the facades, and the absence of lateral recesses. Double windows in the central spans, four windows in the cupola, etc.

Анотація

Втрачені будівлі монастиря у с. Спасі, що на Самбірщині, передовсім Преображенський храм, що був його осердям, викликали зацікавлення дослідників різних поколінь, в результаті чого виникло багато гіпотез щодо його походження та архітектурних особливостей. Оскільки археологічні рештки фундаментів досі не знайдені, дослідники робили свої висновки на кількох архівних джерелах та гіпотетичних іконографічних інтерполяціях. Незважаючи на накопичений матеріал, досі була зроблена, фактично, лише одна спроба здійснити реконструкцію ймовірного вигляду втраченої пам'ятки і жодної, яка б стосувалась всього монастирського комплексу. У статті здійснено спробу більш ґрунтовної реконструкції ймовірного вигляду споруди на основі критичного синтезу вже існуючих гіпотез. Цей метод дозволив узгодити погляди історично-нарративного характеру, з одного боку, та архітектурно-конструктивного, з іншого. Для кожного з них було висунуто доповнення і уточнення, які дають змогу пов'язати втрачену пам'ятку із духовною культурою Прикарпаття доби останніх Рюриковичів, зокрема містичними практиками богочащення (θεωρία) та обоження (θέωσις).

Запропонована стаття є лише однією із ланок шляху до більш повних знань про архітектуру і устрій Спасо-Преображенського храму та всього комплексу історичного монастиря, що тривалий час слугував місцем перебування перемиських єпископів (східного обряду) та визначним центром релігійного, мистецького та інтелектуального життя Галичини.

Постановка проблеми

Архітектура втраченого храму Преображення, у селі Спасі, що на Самбірщині, була об'єктом зацікавлення ряду дослідників, котрі висунули, зокрема, гіпотези про наявність його зображення на кількох іконах, котрі походять із місцевостей неподалік. Основним же джерелом відтворення ймовірного вигляду споруди залишаються описи, зроблені у час, що безпосередньо передував її руйнації. Всі ці та інші матеріали однак існують як більш-менш ізольовані розвідки, котрі досі не були узагальнені в рамках узагальнювального критичного аналізу.

Незважаючи на непевність та гіпотетичність визначення архітектурного вигляду споруди, наявні дані хронологічного, історіографічного, археологічного та іконографічного характеру містять багато вірогідних даних, узгодження яких може привести до значно більш виразного означення передбачуваного вигляду цього об'єкта, що, ймовірно, сприятиме і відродженню його колишнього значення для духовного, культурного та інтелектуального життя Галицького Підгір'я.

Аналіз джерел та публікацій

Базовими джерелами для теми архітектури втраченого Преображенського храму у с. Спасі залишаються так звана «Ситуація монастиря» польською мовою, що зберігається у Відділі рукописів бібліотеки Стефаника, а також опис у «Церковному інвентарі» німецькою, котрий знаходиться в ІЦДІАУ у Львові. Переклад обох документів (найважливіша частина) розміщено в статті В. Вуйцика «Храм XIII ст. Спаського монастиря» у № 4 Вісника «Укрзахідпроектреставрації» за 2004 (Вуйцик, 2004). У 1978 році, в результаті археологічних досліджень, було відкрито фундаменти деяких елементів монастиря, зокрема оборонної вежі та частин огорожі. Хоча рештки самого храму не були знайдені, отримані матеріали дещо розширили знання з цієї тематики. Висновки щодо виявлених артефактів були узагальнені, зокрема, у працях М. Рожка, розміщених у збірнику «Старосамбірщина» (Рожко, 2001) та книзі «Архітектура та оборонна система Українських Карпат у Княжу Добу», де наведено план розкопів (Рожко, 2016).

На основі цих матеріалів було здійснено ряд спроб пролити світло на історію обителі, зокрема її походження. До прикладу, можна навести статті І. Мицька, де він пов'язує заснування монастиря із будівельною діяльністю литовського князя Войшелка (Мицько, 2002). Крім того, цей же автор висловив припущення про існування зображення Спаського храму на фресці середини XVI ст. церкви св. Онуфрія у Лаврові (Мицько, 2015). В. Александрович також, у свій час, висловлював твердження про зображення Свято-Преображенської церкви на іконі 1659 р. із церкви св. Юра у Дрогобичі (Александрович, 2009). У 2021 році в інтернет-виданні «Збруч» була опублікована стаття В. Петрика «Побачити минуле», в якій розміщено графічну реконструкцію ймовірного вигляду споруди відповідно до опису в «інвентарі», який найімовірніше походить із кінця XVIII століття (Петрик, 2021). Інші дослідження загалом не виходять за межі змістової рамки, утвореної цими джерелами.

Виділення невирішених питань

Хоча тематика архітектури втраченого храму Преображення Господнього у с. Спасі має певне джерельне та інтерпретаційне наповнення, досі не було здійснено спробу науково обґрунтованого відтворення його ймовірного первинного вигляду. Розміщена у статті В. Петрика реконструкція загалом добре відповідає опису, зробленому наприкінці існування споруди, однак з історії інших схожих пам'яток відомо, що вони зазнають значних трансформацій, які суттєво змінюють їхню архітектуру. Крім того, збережені описи та обмірний план дають значний простір для різночитання та уточнення.

Мета статті

Здійснити науковий аналіз тих фрагментів існуючих джерел та їх інтерпретацій, які дають можливість сформулювати обґрунтовану гіпотезу про первинний вигляд давньоруського храму Преображення Господнього у с. Спасі, що на Самбірщині.

Виклад основного матеріалу

Матеріали, пов'язані з можливістю відтворення ймовірного вигляду храму Преображення у с. Спасі, можна поділити на три види: *історіографічний*, *гіпотетичний* та *рефлексивний*. Найбільш надійною базою є описи, що походять, найімовірніше, із кінця XVIII – початку XIX ст., та обмірний

план того ж часу, який був наданий проф. Г. Логвином для однієї із статей В. Вуйцика (Вуйцик, 2004) (рис. 1). В цій редакції його використовували в інших матеріалах та публікаціях. Відповідно до описів споруда являла собою цегляний, одноверхий хрестовокупольний храм розміром ~19,5 м x 16,5 м, до якого із заходу прибудовано каплицю ~ 6 м x 10 м та притвор ~ 6 м x 9 м. Таким чином, абсолютні розміри становлять ~ 18 м x 28 м. Тип мурування в описі № IX визначений як цегляний, а в описі № V каплиці і церкви – з каменю і цегли. Згадано одну баню та склепіння, також 9 довгих і 13 коротших вікон та деталі підлоги, конструкція хорів і ряду інших приміщень.

До гіпотетичного виду варто віднести два припущення, висловлені щодо існування іконографічних зображень споруди. В. Александрович вважав, що Спаський храм зображено на іконі Богородиці 1659 р. із церкви св. Юрія у Дрогобичі (Мицько, 2015) (рис. 2). Відповідно І. Мицько запропонував розглядати як зображення Спаської церкви споруду з ікони Поклоніння Волхвів з с. Бусовиська середини XVI ст. (Мицько, 2015) (рис. 3), що майже в такому ж вигляді розміщена на одній із фресок (того ж століття) лаврівського храму св. Онуфрія.

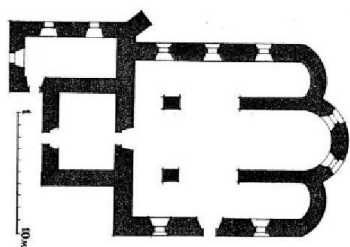

Рис. 1. Обмірний план храму Преображення у с. Спасі

Рис. 2. Спаський храм на іконі Богородиці 1659 р. із церкви св. Юрія у Дрогобичі

Рис. 3. Спаський храм на іконі Поклоніння Волхвів з с. Бусовиська середини XVI ст.

Рис. 4. Реконструкція вигляду будівлі Спаського храму (Петрик, 2021)

Рефлексивним видом можна вважати спробу реконструкції вигляду будівлі, що міститься у статті В. Петрика «Побачити минуле», котра розміщена на порталі «Збруч» (Петрик, 2021) (рис. 4). За основу тут взято згадані вище описи кінця XVIII ст. На момент написання цієї статті така реконструкція була єдиною спробою такого роду у сучасному опрацюванні цієї теми. Хоча деякі з цих припущень мають дискусійний характер, у межах цієї статті всі вони відіграють роль емпіричного підґрунтя.

Перед тим, як підійти до теми безпосереднього відтворення первинного вигляду Преображенського храму у селі Спасі, необхідно провести **критичний аналіз наведених матеріалів** з точки зору вірогідності інформації, яку вони несуть. Історіографічні джерела, через свою конкретику і сучасність до тоді ще існуючої споруди, можна віднести також і до емпіричної бази для відтворення. Однак варто зазначити, що наведені описи відображають стан будівлі після близько шести століть історії, впродовж якої вона, найімовірніше, зазнавала змін та доповнень. Оскільки автори описів не розділяють історичні верстви споруди, їх не можна автоматично переносити на первинний вигляд храму княжої доби. Зокрема, дискусійним є віднесення північно-західної прибудови до оригінальної споруди ~XIII століття (як це робить І. Мицько). Наявність контрфорси, та її характер у загальній композиції плану, свідчить про те, що його первинна розбивка відбувалась на відносно рівному плато мису, а «каплиця» була добудована пізніше впритул до його схилу, що і зумовило необхідність її наступного зміцнення спеціальною виступаючою конструкцією. Якби розбивка плану відбувалась відразу із врахуванням «каплиці», то вона, імовірно, б була здійснена трохи південніше – так, щоб частина стіни не нависала над схилом. Питання наявності в оригінальній будівлі розвиненого притвору є більш складним. В архітектурі східнохристиянської традиції того часу вони присутні, інколи з куполом, однак у Спаському храмі, згідно з планом проф. Г. Логвина, він розташований із зміщенням від осі симетрії, що може схилити до думки про більш пізній час добудови притвору. Цю версію також посилює різна конструкція дверей до притвору і нави та відсутність мощення у притворі – про що йдеться в описі № IX.

Припущення В. Александровича про зображення Преображенської церкви на іконі Богородиці із церкви св. Юрія у Дрогобичі варто оцінювати з врахуванням універсальності сюжету, який з одного

Ймовірний вигляд давньоруського храму Преображення Господнього у селі Спасі...

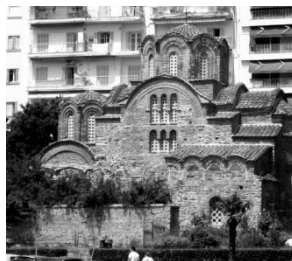
боку має підкреслено симетричний характер, що не властиво ансамблю спаського монастиря, але з іншого архітектонічно відповідає композиції основних мас храму. Тридільний ритм фасаду увінчано закомарами, а перехід внутрішніх склепінь у бані купола доповнено рядом наростаючих арок (тромапів), які скоріше відображають зовнішні конструкції парусів, а не ступінчаті конструкції, які, зокрема, застосовано у П'ятницькій церкві у Чернігові. Іконографічні зображення, які запропоновано розглядати як Спаський храм І. Мицьком, мають компонування мас, що, в загальних рисах, відповідає збереженим описам, однак сильно стилізоване. Спільними рисами обох зображень є чотири вікна на барабані, домінуюча роль купола у загальній композиції та з певними застереженнями, тридільна ритміка вікон, хоча на іконі Поклоніння центральне з них більше і розділене невеликою колоною.

Реконструкція, розміщена у статті В. Петрика, загалом коректно інтерпретує інформацію про споруду в описах межі XVIII–XIX століть і може відображати той стан, який споруда мала на момент їх написання. Водночас історія збережених давньоруських церков свідчить, що впродовж часу вони зазнавали багатьох перебудов та змін. Тож залишається відкритим питання про те, які верстви на цьому зображенні є первинними, а які пізнішими.

На основі наведеного аналізу можна провести **виокремлення даних для відтворення**, які можна поділити на історіографічні, інтерполяційні та архітектонічні. До першого виду варто віднести рефлексії, котрі стосуються обставин виникнення храму. Наприклад, у міркуваннях І. Мицька вартим уваги є акцент на зв'язку генези храму із традицією східнохристиянської містичної духовності, які передовсім впливають із літописних свідчень. Зокрема, в контексті життя князя Войшелка, що фігурує як передбачуваний будівничий спаського храму. Прямуючи на Святу Гору (Афон), він змушений повернутись назад (Літопис, 1989) і саме із цим, ймовірно, пов'язана ідея розбудови обителі «афонського» типу на Самбірщині. Хоча перебіг та інтерпретація цих подій можуть бути різними, для проблеми відтворення первинного вигляду храму ці дані мають значення з точки зору розуміння ідеалів тогочасного локального соціуму, котрі відображались на характері створюваного ним матеріального довкілля. Тож вигляд храму, який мав бути втіленням містичної традиції ісихазму, можна пов'язувати із аналогами умовного «афонської типу».

Рис. 5. Храм Παναγία Παντοβασίλισσα поч. XIV ст. у Τρίγλει

Рис. 6. Храм Αγίου Παντελεήμονα XIV ст. у Салоніках

Рис. 7. Храм Αγίου Παντελεήμονα у Нерезі

Рис. 8. Прибережний ансамбль Μονή Ζωγράφου

В зв'язку із цим, інтерполяційні дані виглядають як окреслення схожості просторового укладу Спаського монастиря з аналогами регіону Святої Гори та, в ширшому сенсі, пізньовізантійського простору. До таких аналогів можна віднести, зокрема, храми Παναγία Παντοβασίλισσα початку XIV ст. у Τρίγλει (рис. 5), Αγίου Παντελεήμονα XIV ст. у Салоніках (рис.6). Для цих та інших подібних будівель характерною є відсутність бічних закомар, домінування центрального купола і відносно невеликі розміри. Така структура є продовженням більш давньої традиції, яка, зокрема, простежується у храмі Αγίου Παντελεήμονα у Нерезі (рис. 7). Про зв'язок Спаського монастиря з традицією Святої Гори також може свідчити наявність високої окремо поставленої вежі, котра відігравала як роль дзвіниці, так і спостережно-оборонної структури. Починаючи з IX–X століття, такого роду вежі стали невід'ємним елементом ідентичності сакрального простору Афону (Kouçis та ін., 2021). Прикладом композиційної подібності Спаської обителі на Самбірщині з ієротопією Святої Гори є прибережний ансамбль Μονή Ζωγράφου, який сформований з трьох рукотворних елементів – однобаневого храму, вежі та келій і природних – гірського пасма і берегової лінії (рис. 8).

З огляду на окреслені дані, **визначення первинного вигляду** церкви Преображення у с. Спасі здійснено так. На основі іконографічних гіпотез (В. Александровича та І. Мицька) у бані храму

розміщено чотири вікна. Конструкція даху пірамідальної форми, наведена в реконструкції В. Петрика, очевидно, з'явилась з огляду на вираз «рівним стовпом піднята» у «Ситуації» ~ поч. ХІХ ст. Такий вигляд не є характерний для давньоруської та візантійської традиції того часу і, вірогідно, є наслідком пізніших модифікацій. В зв'язку із цим, на підставі зразків тогочасної архітектури ареалу Святої Гори, завершення відтворюється з одною закомарою на кожному фасаді та горизонтальними карнизами обабіч. Згадані в описі № 13 «9 довгих вікон» сприймається як відображення тридільного членування фасадів (по три вікна на північному, західному та південному), однак на момент складання опису на місці вікон західного фасаду розташувались конструкції даху над притвором, тож така розстановка виглядає сумнівною. Для розв'язання цієї проблеми можна звернутись до ікони з Бусовиськ, сюжет якої також знаходиться на розписах Онуфрійської церкви у Лаврові, де досить добре проглядається роздвоєне вікно центрального прясла стіни. Таке вирішення також характерне як для тодішньої візантійської архітектури, так і для локального народного будівництва, для якого Спаський храм міг бути одним із зразків. Наприклад, подвоєне вікно використано у дерев'яних храмах села Черхава, першу згадку про яку інколи датують 1402 роком (за 10 км від Спаського монастиря). Відтак 8 з 9 «довгих вікон» знаходились на північному та південному фасадах. Розташування ще одного, найімовірніше, треба віднести до пізніше добудованого притвору, який на плані проф. Логвина не має вікон на нижньому рівні. Оскільки його бічні стіни були низькими, єдиним місцем залишається центральна (західна) стіна, де розташовувався вхід. До виникнення притвору західна стіна головного об'єму мала аналогічне вирішення як і північна та особливо південна з боковим входом. Щодо розташування 13 «коротших вікон», то 7 із них зображено на плані проф. Г. Логвина – три на північному фасаді і по два на південному та у центральній апсиді. Така їхня кількість в цьому місці може бути додатковим аргументом на користь існування подвоєних вікон у центральних пряслах, які композиційно відповідають центральній апсиді, звідси можна припустити, що в бічних апсидах теж були менші вікна, замуровані згодом. Однак це припущення виглядає надто непевним; 4 з «коротших» вікон розміщено у бані під куполом, аргументи для чого були наведені вище. Ще 2, ймовірно, залишились на західному фасаді як незамуровані верхні рудименти довгих вікон на бічних пряслах західного фасаду, що могло бути при двосхилій конструкції даху, і розміщені велике вікно та двері у торці, що відповідає пропонованій програмі відтворення.

Рис. 9. Пропозиція із відтворення зовнішнього вигляду первинної будівлі храму Преображення у с. Спасі

Збережені описи однозначно стверджують, що матеріалом будівництва була цегла, однак опис №V згадує «добрий кам'яний і цегляний матеріал», що можна інтерпретувати як цегляну кладку із вставками з каменю. Це, загалом, узгоджується із припущенням І. Мицька, про зведення храму будівничими із Волковийська, котрі належали до Городенської (Гродненської) архітектурної школи. Разом з тим, такий тип мурування є універсальним для всієї візантійської ойкумени, а в давньоруському будівництві асоціюється із «київською школою», про що у свій час згадував В. Вуйцик. У межах наведеного тут відтворення ця фраза також інтерпретується як наявність кам'яного підмурівку, який присутній на пропозиції реконструкції зовнішнього виду споруд на межі ХVІІІ–ХІХ ст., наведеної у статті В. Петрика. Звідси також було взято пропозицію щодо висоти головної брили споруди.

Висновки

Окреслено та систематизовано наявні нині матеріали, які можуть слугувати основою для пропозиції відтворення первісного вигляду нині неіснуючої церкви Преображення у с. Спасі, що на

Самбірщині, котрі розділено на *історіографічний, гіпотетичний та рефлексивний*. Визначено рівні цінності згаданих матеріалів на основі методу взаємоузгодження. Повторювані дані про архітектурні особливості споруди вважають більш надійними. Далі цей метод було розвинуто у першій стадії кристалізації концепції відтворення – критичний аналіз наявних матеріалів. Наступною стадією стало виокремлення даних для відтворення, котрі поділено на історіографічні, інтерполяційні та архітектонічні. Зокрема, наголошено на особливостях світляного контексту створення пам'ятки, який припадає на добу поширення східнохристиянських містичних практик, пов'язаних із концепцією ісихама. Відтак, увагу було приділено досвіду тогочасного сакрального будівництва візантійського ареалу.

На основі проведених підготовчих робіт з комплексного наукового аналізу наявних матеріалів було визначено пропозицію із відтворення зовнішнього вигляду первинної будівлі храму Преображення у с. Спасі, що на Самбірщині. Для нього визначено такі характерні ознаки: цегляна кладка стін із вставками каменю та кам'яним підмурівком, наявність центральної закомари на кожному з фасадів та відсутність бічних закомар. Подвійні вікна у центральних пряслах, чотири вікна на підкупольній бані тощо (рис. 9).

Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення місця храму із всім ансамблем монастиря княжої доби та місця в ньому мурованої вежі та стіни, сліди якої знайдено у 1978 році, а також зв'язку обителі із замковою горою, де теж виявлено будівелі ~ XIII – XIV ст. Вартий уваги факт розташування Спаського монастиря на завершення хребта, що веде на вершину гори і є найлегшим шляхом доступу до неї. Можливо, два комплекси не лише відігравали спільну оборонну, але і сакральну функцію, наприклад, пов'язану із образом гори Фавор, яка традиційно вважається місцем Преображення та споглядання нествореного світла, що було метою містичних духовних практик богочення (θεωρία) та обоження (θεώσις).

Бібліографія

- Александрович В. (2009). Українська іконографія Воплочення зламу Середньовіччя та Нової доби. *Апологет*. № 1/4. Львів. С. 63.
- Вуйцик В. (2004) Храм XIII ст. Спаського монастиря. *Вісник «Укрзахідпротреставрація»*, № 14. С. 145–150.
- Рожко М. (2001). Преображенський монастир в с. Спас на Старосамбірщині, Старосамбірщина : альманах. Старий Самбір. С. 7–14.
- Рожко М. Ф. (2016). Архітектура та система оборони Українських Карпат у княжу добу. Львів. С. 83–89.
- Літопис руський (1989). Пер. з давньорус. Л. Є. Махновця; Відп. ред. О. В. Мишанич. К.: Дніпро. XVI. С. 414.
- Мицько І. (2002). Новознайдені історичні джерела про церкви Галичини XII–XIII ст., Давні обителі України: Архітектура. *Тематичний збірник Святопокровського жіночого монастиря Студійського Уставу*. Вип.13. Львів. С. 33–35.
- Мицько І. (2015). Чудотворна жидачівська ікона 'Воплочення' 1406 року. URL: <https://zbruc.eu/node/43242>
- Петрик В. (2021). Побачити минуле. URL: <https://zbruc.eu/node/108635>
- Kouris E. G., Kouris L. A. S., Konstantinidis A. A., Karayannis C. G., Aifantis E. C. (2021). Assessment and fragility of Byzantine unreinforced masonry towers. *Infrastructures*, 6(3), 40. URL: <https://doi.org/10.3390/infrastructures6030040>

References

- Aleksandrovych V. (2009). Ukrainka ikonohrafiia Voplochennia zlamu Serebnovichchia ta Novoi doby. *Apolohet*. No. 1/4. Lviv. P. 63.
- Vuytsyk V. (2004). Temple of the 13th century. Spas Monastery. «Ukrzakhidprokrestavratsiya» Bulletin. No. 14. Pp. 145–150.
- Rozhko M. (2001). Transfiguration Monastery in the village of Spas na Starosambirshchyna, Starosambirshchyna: almanac. Old Sambir. P. 7–14
- Rozhko M. F. (2016). Architecture and Defense System of the Ukrainian Carpathians in the Princely Era. Lviv. P. 83–89.
- Litopys ruskyi (1989). Trans. from oldrus. L. Ye. Makhnovets; Editor. O. V. Myshanych. K.: Dnipro. P. 41.
- Kouris E. G., Kouris L. A. S., Konstantinidis A. A., Karayannis C. G., Aifantis E. C. (2021). Assessment and fragility of Byzantine unreinforced masonry towers. *Infrastructures*, 6(3), 40. URL: <https://doi.org/10.3390/infrastructures6030040>
- Mytsko I. (2002). Newly discovered historical sources about the churches of Halychyna of the 12th–13th centurie., Davni obyтели Ukrainy: Arkhitektura. *Tematychnyi zbirnyk Sviatopokrovskoho zhinochoho monastyria Studiiskoho Ustavu*. vyp.13. Lviv. P. 33–35.
- Mytsko I. (2015). Chudotvorna zhydachivska ikona 'Voplochennia' 1406 roku. URL: <https://zbruc.eu/node/43242>
- Petryk V. (2021). See the past. URL: <https://zbruc.eu/node/108635>